

Låglönedebattens lågvattenmärke

Dagens Nyheter den 2 mars 2016

Det förs just nu en intensiv debatt om lägre ingångslöner som metod att öka sysselsättningen för lågutbildade/invandrare. De borgerliga partierna har lagt förslag liksom Arbetsmarknadsekonomiska rådet (AER), där jag är ordförande.

Sysselsättningsproblemen för lågkvalificerade hänger ihop med två trender. För det första har den teknologiska utvecklingen och globaliseringen förskjutit efterfrågan från låg- till mer högkvalificerad arbetskraft i alla de ekonomiskt mest utvecklade länderna. För det andra har – till följd av skolans misslyckande och ökad invandring – antalet lågkvalificerade ökat i Sverige. Detta problem förvärras av den stora flyktinginvandringen. Arbetslösheten minskar visserligen nu men kommer att öka igen när de nyanlända flyktingarna kommer ut på arbetsmarknaden.

Alla är överens om att det bästa vore om problemet kunde lösas enbart genom utbildning. Men det är uppenbart att det inte går. De generösa anställningsstöden för svårplacerade räcker inte heller till. Det kan bero på byråkratin runt dem – som det är svårt att komma ifrån – och på stigmatiseringseffekter till följd av att den som kommer med en anställningssubvention därmed pekats ut som ett problemfall.

Det är mot denna bakgrund man ska se förslagen om enkla ingångsjobb för nyinträdande på arbetsmarknaden som inte får andra jobb. Det kan röra sig om vaktmästare, sjukvårdsbiträden eller att ge mer service i detaljhandeln. Ingångsjobb ska inte ersätta andra åtgärder för att skapa sysselsättning utan vara ett komplement.

Sådana jobb innebär förstås målkonflikter. Det gäller att i möjligaste mån se till att lönerna inte sänks för lågutbildade som får jobb ändå, att arbetstagare inte permanent blir kvar på ingångsjobb och att levnadsstandarden för innehavarna inte blir alltför låg. Detta motiverar AER:s förslag om att ingen ska kunna ha ingångsjobb mer än tre år och att det ska utgå ett extra jobbskatteavdrag för att hålla uppe den disponibla inkomsten.

AER:s förslag har mötts med både seriösa och oseriösa motargument. Den sämsta invändningen är nog att förslagen inte motiveras av omsorg om sysselsättningen utan av en allmän borgerlig önskan om att "återskapa en talrik tjänarklass" och få en svärm av "uppassare" som ska serva förslagsställarna (Göran Greider). Alternativt har ekonomerna i AER låtit sig köpas av Svenskt Näringsliv eller har bara en allmän önskan om att göra det sämre för människor. Flyktinginvandringen är då bara en förevändning för de ondskefulla förändringar som man ändå eftersträvar.

En annan vanlig vänsterreaktion är att förslagsställarna borde sänka sina egna löner. Det kan man förstås tycka, men det kan inte vara någon metod att minska sysselsättningskillnaderna mellan hög- och lågutbildade.

Tror vänsterdebattörerna verkligen på argumenten ovan eller väljer de bara cyniskt att använda dem därför att de uppfattas som politiskt gångbara? Jag lutar åt den första tolkningen. Många tycks reagera så känslomässigt att tänkandet grumlas.

Enligt min mening bör debatten i stället fokusera på tre frågor. Den första är förstås hur sänkta ingångslöner skulle påverka sysselsättningen. Det påstås ofta att forskningen inte visar på några effekter. Det är fel. Visserligen finns motstridande resultat i den internationella empiriska forskningen. Men en majoritet av studierna tyder på att höjda minimilöner minskar sysselsättningen. Man finner dessutom oftare sådana effekter när minimilönerna höjs från en redan hög nivå (som i Sverige) än när de höjs från en initialt låg nivå (som i USA). Fyra av sex svenska studier finner negativa effekter av höjda minimilöner på den totala sysselsättningen och alla sex på sysselsättningen för de minst kvalificerade. Befintliga studier underskattar dessutom troligen effekterna, eftersom de endast analyserat vad som händer på kort sikt. Effekterna av lägre minimilöner blir större på lång än på kort sikt eftersom verksamheter då kan omstruktureras och helt nya utvecklas.

En andra fråga är hur man ska se på fördelnings- kontra sysselsättningseffekter. Det är förstås bättre att ha en låg löneinkomst än en ännu lägre bidragsinkomst. Men samtidigt ger lägre ingångslöner antagligen en viss press nedåt också på den allmänna lönenivån för lågutbildade. Det är då en fråga om värderingar huruvida man tycker att detta är värt att acceptera för att öka sysselsättningen eller om man i stället prioriterar att i varje läge upprätthålla en mindre lönespridning än i andra ekonomiskt utvecklade länder.

Ett sista övervägande gäller alternativet till lägre avtalade ingångslöner. Det ökade utbudet av lågkvalificerad arbetskraft kommer under alla omständigheter att tvinga fram lägre löner för många lågutbildade som har svårt att annars få jobb: i småföretag utan kollektivavtal, i oreglerade svartjobb och kanske också genom att fler blir småföretagare med låga inkomster i stället för arbetstagare. Frågan till LO-facken blir om det inte ligger i deras intresse att få till stånd reglerade låglönejobb i stället för helt oreglerade.

Lars Calmfors, professor emeritus i internationell ekonomi
Forskare vid IFN och ordförande i Arbetsmarknadsekonomiska rådet.